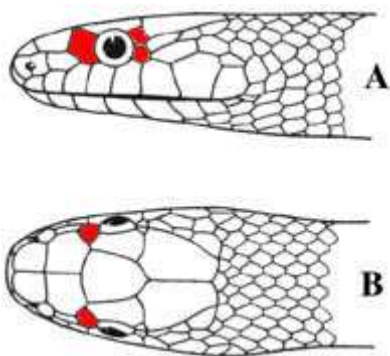

Užovka stromová – *Zamenis longissimus* (Laurenti, 1768)

Dve storočia pred naším letopočtom bol tento had chovaný v chrámoch ako posvätný živočích. Rimania verili, že sa boh lekárstva Aeskulap objavoval v podobe hada. Znak zdravotníkov dodnes nesie symbol hada obmotaného okolo palice. Tento had bol neskôr určený ako *Elaphe longissima*. V našich končinách bol rovnako symbolom kultu “hada gazdu”, kedy mal každý gazda v blízkom okolí svojho domu tohto hada.

Popis: Užovka stromová je svalnatý, ale pritom štíhly had s malou úzkou hlavou, štíhlým telom a dlhým chvostom. Silné telo a brušné štítiky jej umožňujú excelentne loziť po kríkoch a stromoch. Jej šupiny sú hladké a lesklé. Hlava je výrazne oddelená od tela. Oči majú veľkú oválnu zrenicu, typickú pre hady s dennou aktivitou. Chrbtových šupín má 21 až 23 rád, chrbtových od 205 do 260 a podchvostových 50-91 párov. Mláďatá majú škvrnitý chrbát a na žltom podklade sú hnedé až gaštanovo hnedé škvrnky. Možno si ju pomýliť s užovkou obojkovou (*Natrix natrix*), pretože za hlavou je žltkastá polmesiačiková škvrna, ktorá pretrváva až do dospelosti. Dospelí jedinci majú sfarbenie olivovohnedé, sivožlté alebo čiernohnedé bez škvŕn. Pomerne častý je výskyt tmavých až čiernych jedincov. Dospelé užovky majú šupiny lemované bielymi okrajmi. Brušná časť je slamenožltej farby, ktorá je najjednoduchším identifikačným znakom pri jedincoch bežného sfarbenia. Najlepším určovacím znakom je jeden veľký predočný štítok, dva zaočné a zároveň absencia malého očného štítiku. Zimu prečkáva v skalných dierach a bŕtlavých stromoch. Zimovisko opúšťa v apríly.

Užovka stromová – pohľad A(bok), B(vrch)

Rozšírenie: Obýva celú teplejšiu časť južnej Európy od východného Španielska, Francúzska, Talianska a Balkán až po Kaspické more. V strednej Európe obýva najteplejšie miesta a len zriedka sa rozširuje aj do severnejších oblastí. Lokálne rozšírenie v Nemecku a Česku sa pokladá za dôsledok umelého rozšírenia Rimanmi v minulosti. Rimania v období Veľkého Ríma pri zakladaní svojich kúpeľov vždy na tieto lokality vypúšťali užovky stromové, pravdepodobne ako lovcov hlodavcov a predátorov vytláčajúcich jedovaté hady zo svojho teritória.

Užovka stromová – areál rozšírenia v Európe

Biotop: Užovka stromová obýva predovšetkým níziny, prípadne stredné polohy. Vyhľadáva teplé slnečné oblasti lesostepného charakteru, svetlé háje a listnaté lesy, kde sa zdržuje predovšetkým v nižších poschodiach krovinatého porastu. Je možné ju zastihnúť aj v starých opustených lomoch, viniciach, železničných násypoch, kamenných múroch, zarastených kamenistých stráňach a pod. Súčasťou jej biotopu býva takmer vždy neďaleký háj či vlhký lesík s množstvom úkrytov v dutých stromoch, skalných štrbinách, zarastených múroch, prípadne v kope zrúbaných stromov. Do vody vstupuje len ojedinele skôr z donútenia. Vyhľadáva lokality otočené na juh, kde sa rada vyhrieva. Pri veľkých horúčavách sa utiahne do tieňa. Je veľmi plachá a pri vyrušení uniká rýchlo do úkrytu.

Užovka stromová

Veľkosť: Užovka stromová je náš najdlhší had, ktorý bežne dorastá okolo 150-170cm, výnimočne môže dosiahnuť až dĺžky dvoch metrov. Je známi nález 215 cm dlhého jedinca (Ponec, 1978). Bohužiaľ dnes už takéto exempláre pravdepodobne nenájdeme.

Potrava: Živí sa výhradne živými alebo uhynutými teplokrvnými živočíchmi. Úlovok pevne ovinie niekoľkými závitmi tela a udusí. Loví prevažne drobné hlodavce, krtov a iné hmyzožravce, zriedka vtáky a vtáacie vajcia. Dospelé užovky len vzácné lovia jašterice, ktoré sú ale dôležitou potravou mladých jedincov.

Pohlavie: Samce sa odlišujú bielym bodkovaním na šupinách, ktoré je aj ich hlavným poznávacím znakom.

Užovka stromová (Zamenis longissimus)

Rozmnožovanie: Hlavná doba párenia nastáva koncom mája a trvá približne až do polovice júna. Samce intenzívne pátrajú po okolí a hľadajú samice ochotné k páreniu. Pri stretnutí dvoch samcov dochádza k rituálnemu súboji o samicu, pri ktorom obaja hady prepletajú svoje krky a snažia sa druhého pritlačiť k zemi. Slabší jedinec nakoniec vždy ustúpi. Samotná kopulácia prebieha prakticky ako u ostatných užoviek s tým, že samec do polovice júna zvyčajne neprijíma potravu. Od polovice júna až do polovice júla vyhľadávajú samice vhodné miesta na nakladenie vajíec. Väčšinou sú to miesta v dutých pňoch, dierach stromov a kompostoch v blízkosti ľudských obydlií. Do teplého a vlhkého substrátu samice kladú od 5-15 bielych, pozdĺžnych kožovitých vajíčok, ktoré sú 50-70mm dlhé. Mladé užovky sa liahnu po cca. 2-3 mesiacoch a merajú 25-30 cm. Do jesene väčšinou neprijímajú potravu, zvliečú sa z kože a zaliezajú na zimný spánok.

Ochrana: Najviac sú ohrozené izolované populácie v Česku a na Slovensku, z ktorých väčšina prežíva na plošne obmedzených územiach v málo početných stavoch. Cieľom ochrany je hlavne zachovanie pôvodných biotopov, miest vhodných pre úkryt, zimovanie a kladenie vajíčok.

Výskyt u nás: Na Slovensku žije pôvodná populácia užovky stromovej. Ktorá sa sem dostala prirodzeným spôsobom bez zásahu človeka. Vyskytuje sa na teplých miestach v Malých Karpatoch, Kováčovských vrchoch, Poľane, Vihorlate, Slovenskom Krase, Krupinskej planine a pri Beckove.

Užovka stromová – areál rozšírenia na Slovensku

Užovka stromová je jedným z našich najkrajších hadov. Jej užitočnosť spočíva vo výraznom redukovaní počtu hlodavcov. V prípade ohrozenia znehybnie. Ak takto neunikne pozornosti snaží sa uniknúť do bezpečia. Keď je zahnaná do kúta a nemá kam utiecť, stočí sa do esovitej polohy a robí výpady na útočníka. Jej uhryznutie je neškodné keďže nie je jedovatá. Pri stretnutí s týmto plazom platí rovnaká zásada ako pri iných. Pokochať sa a ísť ďalej. Vo všeobecnosti patrí táto užovka medzi menej plaché druhy.

Synonymá: Had hôrny, užovka eskulapova, *Elaphe longissima*